

شقاوت نتیجه اعمال افراد و نتیجه اعمال اجتماعی ما انسان ها است. هر پیشرفت و موفقیت و دانش و سعادت نیز نتیجه عمل و کار خودمان است.^{۱۳} ایشان این مطلب را بر مبنای آیه یازدهم سوره عد تحلیل می کند: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» (خدا چیزی را که از آن مردمی است دگرگون نکند تا آن مردم خود دگرگون شوند).^{۱۴} بنابراین سعادت و بدبختی اجتماع و فقر و بیماری و جهل و شکست و پیروزی و دانش و فرهنگ و هر اتفاقی که در جامعه رخ می دهد به تعبیر صدر نتیجه مستقیم اعمال اجتماعی انسان است و اگر ما چیزی را نخواهیم هرگز بر ما تحمیل نخواهد شد. این نگاه از این جهت مهم است که انسان را به تحرک وامی دارد و او را صاحب انگیزه می نماید که بتواند در مسیر سعادت قدم بگذارد و سرنوشت خویش را بر اساس سعادت رقم بزند.

ایشان در تفسیر شب قدر اشاره می کند که این گونه نیست که ما تصور کنیم در یک چنین شبی یک باره سعادت و شقاوت آدمی رقم می خورد، بلکه در آنجا هم این سعادت و شقاوت بر اساس اعمال تدریجی انسان در طی سال ها و ماه ها و روزها است که اتفاق می افتد. بنابراین اینکه خداوند فرموده است «كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ» (هر کس در گرو کاری است که کرده است)^{۱۵} یعنی هر کس در گرو کاری است که در طی یک زمان و به تدریج انجام داده است. از این رو معتقد است که حتی شب قدر هم گرچه شب دعاست و برتر از هزار شب است، اما این شب هم به این معنا نیست که به اصطلاح یک باره سعادت یا شقاوت در دامن کسی بیفتد.^{۱۶} بنابراین برداشت صدر از این آیات نیز این است که انسان باید سعادت و شقاوت خود را رقم بزند.

ایده های که در مسئله سعادت در نگاه ایشان طرح شد بر اساس رویکرد صدر به آموزه های قرآنی است. آنچه برای امام موسی صدر مهم است محوریت یافتن نقش اراده انسان در سعادت و شقاوت و توان تحقق آن است. اگر اراده و اختیار انسان به عمل منتهی شود، می تواند اسباب سعادت و شقاوت انسان را فراهم آورد.

دولت هم از آنجا که ساخته اراده انسان است در تحصیل سعادت نقش مهمی دارد. دولت به تعبیر امام موسی صدر مجموعه ای از نهادها است.^{۱۷} دولت به معنای مجموعه نهاد های برتری است که در یک جامعه وجود دارند و چنین نهاد هایی برای آن جامعه تصمیم می گیرند و همه جامعه را از تصمیمات خود متأثر می کنند. چنان که در مسئله سعادت نیز تأکید شد، دولت نیز مبتنی بر اراده انسان شکل می گیرد. در نتیجه دولت می تواند نقش مهمی در جهت گیری انسان ها به سمت خیر یا شر داشته باشد، از همین روی توقع امام موسی صدر از دولت این است که مسائل زیرساختی جامعه و مشکلات انسان معاصر را بتواند حل و فصل نماید. به تعبیری، دولت می تواند زمینه ساز دست یابی انسان به برخی از مسائل باشد. اینکه انسان بتواند به سعادت برسد منوط به آن است که نیازهای اولیه و ضروری او تأمین شود و دولت در این زمینه نقش

مهمی دارد. همچنین دولت باید به مسئله معیشت و تقویت بهداشت و درمان جامعه و تأمین امنیت برای مردم و ایجاد زیرساخت ها برای آموزش و تعلیم و تربیت و... بپردازد.^{۱۸} این ها را امام موسی صدر در ذیل دولت مطرح می کند. این نهاد های دولتی هستند که می توانند برای تأمین مسائل مختلف انسان تصمیم گرفته و با کمک خود مردم به عمل بپردازند و البته همه این موارد نیز مبتنی بر اراده انسان است.

بنابراین، از دید صدر، دولت می تواند اسباب سعادت و شقاوت انسان را فراهم کند. اگر در یک جامعه عقب ماندگی و جهل و فقر و نابرابری وجود دارد، پیشرفت و تحولی اتفاق نمی افتد. صدر عامل اصلی آن را به خود انسان و دولت بازمی گرداند.^{۱۹} دولت می تواند، با ابتنا بر اراده کارگزاران شایسته و با توان تحول، جامعه را به سمتی هدایت کند که از امکان های سعادت مندی ای که می تواند زندگی آن ها را بهبود بخشد بهره مند و برخوردار نماید. بر اساس آنچه مطرح شد می توان گفت که سعادت از نظر صدر در واقع به نوعی هم رفاه مادی است و هم آرامش معنوی و تقویت فرهنگ و ارتقا و تعالی معنویت و انسانیت. البته چنین نگاهی در آثار ملا صدرا نیز قابل ردیابی است.^{۲۰}

از جمله تلاش های انضمامی امام موسی صدر برای تمهید سعادت مندی جامعه، تلاش ایشان برای تأمین امنیت جامعه لبنان است. تأمین امنیت یکی از وظایف دولت هاست - با تقریر قدیمی و جدید - تا جامعه بتواند به سمت سعادت حرکت نماید. جامعه لبنان البته با مشکلات امنیتی نیز مواجهه داشت و دائماً از طرف رژیم صهیونستی مورد تجاوز و تعدی واقع می شد. مطالبه امام موسی صدر از دولت این بود که امنیت را تأمین کند و وقتی دولت در این مسئله سستی کرد، امام موسی صدر دست به تأسیس جنبش امل زدند که به عنوان یک بخش نظامی از جنبش محرومان لبنان می خواهد در مقابل تجاوزات رژیم صهیونستی مقاومت کند و امنیت را در آنجا فراهم نماید.

اگر دولت به وظایف ذاتی خودش عمل کند جامعه به سعادت دنیوی و معنوی نزدیک شده است و اگر عمل نکند این جامعه از سعادت دور شده است و، از دید صدر، هم جامعه و هم دولت در وضعیت فرد بسیار تأثیر گذار است و طبق نظری که امام موسی صدر دارد جامعه باید وضعیت و شرایط مطلوبی را برای انسان فراهم کند و می توانیم بگوییم که دولت و جامعه باید شرایط مطلوبی را برای انسان فراهم کنند تا این انسان به سمت سعادت حرکت کند.^{۲۱} اینکه انسان چقدر به سعادت می رسد دارای مراتب و مراحل مختلف است که از صفر تا صد در بر می گیرد؛ ممکن است ده درجه به سعادت مادی یا معنوی نزدیک شود و با بیشتر و کمتر. ولی انسان هر مقدار که تلاش و کار کند و عمل خیر داشته باشد برای بهبود معیشت خود و فرهنگ خود این جامعه می تواند به سمت سعادت نیل پیدا کند. بنابراین تصمیمات و اقدامات دولت تأثیر مستقیمی را بر سعادت جامعه بر جای می گذارد.^{۲۲}

+

پی نوشت

۱. صدر، سید موسی صدر (۱۳۹۶). گام به گام با امام. تهران: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر، ج ۱، ص ۳۷.
۲. همان، ج ۱، ص ۳۵.
۳. همان، ج ۱، ص ۱۵۶.
۴. قرآن، شمس، ۷-۱۰.
۵. صدر، سید موسی صدر (۱۳۹۶). گام به گام با امام. تهران: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر، ج ۱، ص ۲۲۹.
۶. همان، ج ۱، ص ۳۵.
۷. همان، ج ۱، ص ۱۹۵.
۸. همان.
۹. همان.
۱۰. همان.
۱۱. همان.
۱۲. همان.
۱۳. همان.
۱۴. قرآن، مدثر، ۳۸.
۱۵. صدر، سید موسی صدر (۱۳۹۶). گام به گام با امام. تهران: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر، ج ۱، ص ۳۳۵.
۱۶. همان، ج ۱، ص ۱۶۳.
۱۷. همان، ص ۲۸.
۱۸. همان، ج ۱، ص ۱۹۵.
۱۹. لک زایی، شریف (۱۳۹۷). فلسفه سیاسی صدر المآلهین. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ دوم.
۲۰. لک زایی، شریف (۱۳۹۹). درآمدی بر اندیشه سیاسی امام موسی صدر. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ دوم، ص ۲۵۸-۲۵۲.